

אורי

בניין מרחוק
יבואו: ארי וארי
במסע עוצר
נשימה אל יהודי
האיים האבודים
באינדונזיה

במשך מאות שנים שרה משפחת 'המלמדים'
בפפואה-אינדונזיה שירי ערש לתינוקות, על
עשרה אחים שיצאו לגלות והשאירו שניים
מאחור; דור אחרי דור הם קראו לקב"ה 'השם'
בלי לדעת למה; ורק לפני שנים ספורות הם
גילו את היהדות ואת היהודים והם כבר מקיימים
חיים יהודיים מלאים עוד לפני שהתגירו |
בסיומו של ליל הרפתקאות על הגבול, נכנסו ארי
וארי לפפואה-אינדונזיה וחשפו את הקהילה
המחתרתית שאומרת לא לשש דתות שונות

ארי זיבוטופסקי וארי גרינשפן

מסע אל עולם מופלא.
מראות המסע

ששמענו שבשבט הגוג'דלה בפואה ניו גיני, יש חברים שטוענים כי הם צאצאים לעשרת השבטים האבודים של עם ישראל ומביעים כעת את רצונם לשוב אל חיק עמם, ידענו שנצטרך לתכנן מסע אל הג'ונגלים שלחופי דרום האוקיינוס השקט, כדי לראות אותם במו עינינו.

בגיליון חג הסוכות סיפרנו על אותו מסע, אבל עוד במהלך שלבי ההכנה לקראת ההרפתקה החדשה הזו, גילינו שמש מעבר לגבול, על אותו אי, באינדונזיה - המדינה בעלת צפיפות האוכלוסין הגבוהה ביותר בעולם ובעלת הרוב המוסלמי - צעות קהילות יהודיות ועולות כמו ניצנים על ענפי עצים גועים.

אם הערבוב הזה בין המדינות, מבלבל אתכם כמו שהוא בלב אוננו, ההסבר הוא פשוט: באי פפואה ניו גיני עובר קו גבול שחוצה אותו ממש באמצע; בצידו המזרחי שוכנת פפואה ניו גיני, היעד המקורי של המסע שלנו, ובצידו המערבי נמצאת פפואה-אינדונזיה. אינדונזיה, שהיא למעשה מדינה המורכבת ממקבץ של 17,000 איים קטנטנים, חוברת לקו-המשווה ומתפרשת על פני אלפי קילומטרים, מהודו ועד לאוקיינוס השקט. עם למעלה מ-260 מיליון תושבים, זוהי המדינה בעלת האוכלוסייה הרביעית בגודלה בעולם. למרות שברובה הגדול (85%) שולטת דת האסלאם, רשמית היא נחשבת למדינה חילונית שבה גם מיעוט נוצרי גדול למדי. גם דתות ההינדו, הבודהיזם והקונפוציוניזם הן דתות מוכרות במדינה; אך לא הדת היהודית. ובכל זאת, בשנים האחרונות, קבוצות שונות באינדונזיה החלו להזדהות כיהודיות ואף הקימו בתי כנסיות. הייתה זו הקהילה היהודית בג'איפור, בפפואה-אינדונזיה - ממש מעבר לגבולה של פפואה-ניו גיני - שבה בחרנו לבק.

דיכאון גבולות

השאיפה שלנו הייתה לפגוש את חברי 'קהילת היהודים - תורת חיים' המתגוררים בג'איפור, בירת המחוז שעל החוף הצפוני של האי, בצד האינדונזי של הגבול. יצאנו לשם ללא ציפיות כלשהן. הקשר עם המנהיג שלהם, אהרון שרון, היה קטוע, בעיקר בגלל שאנשי הקהילה דוברים מעט מאוד אנגלית. ובכל זאת, את הביקור הזה יזם ועודד 'הרב הראשי לאינדונזיה', ר' טוביה זינגר. שנחשב למומחה ידוע למאבק במיסיון, ומתגורר בג'קרטה מזה כמה שנים. הוא מכהן בתפקיד רב בית כנסת לצאצאי יהודים שהסתירו את זהותם הדתית במשך מאות שנים (ואף הפך למרצה מבוקש במסגדים המקומיים). הצטרפו אלינו חברינו למסע, ר' אליהו בירנבוים וטוני ווייסה - ידידנו החדש ומנהיג שבט הגוג'דלה שכבר ביקרנו, עמוק בתוככי הג'ונגלים של פפואה ניו גיני.

שום דבר בחלק הזה של העולם לא בא בקלות. הגענו מפורט-מורסבי, בירתה של פפואה ניו גיני, משם היינו צריכים לטוס לוואנימו שבצפון פפואה ניו גיני, לא רחוק מהגבול האינדונזי. לאחר שהגענו לשדה התעופה, נאמר לנו שהטיסה נדחתה, עד שלבסוף בוטלה סופית. לא היה פשוט למצוא טיסה חלופית ונאלצנו לבלות את השבת בג'ונגל. בסוף מצאנו טיסה אחרת, אך המטוס בעל שני הפרופלורים, שפעל כאילו היה בשירות חברת משלוחים, ביצע נחיתות משנה בלאי, במנדאג ובווייוואג, כשבכל מקום הוא פורק חבילות, פריטי דואר וכחמש-מאות אפרוחים שגרמו לרעש מחריש אוזניים לאורך כל זמן הטיסה. המטוס הקטן, שנחת על מסלולי נחיתה מאולתרים, לא יכול לטוס בחושך, אבל הטייס הבטיח לנו שהוא יגיע אל היעד עוד לפני השקיעה. הנוף לאורך קו החוף והיערות הבראשיתיים המשתרעים לכל מלוא האופק - היה מדהים, אך המסע ארך שעות ארוכות וכבר התחלנו להילחץ, שכן מעבר הגבול בין פפואה ניו גיני לבין אינדונזיה נסגר רשמית בשעה 16:00 אחר-צהריים.

בינתיים, בצידו השני של הגבול, 'קהילת היהודים-תורת חיים' נערכה לקראת המפגש הגדול, ורבים עמדו והמתינו שם במשך שעות. אחד החברים סיפר לי מאוחר יותר, שהוא כל כך התרגש לקראת הביקור שלנו, שהיה למעשה המשלחת היהודית הראשונה מוחץ לגבולות אינדונזיה שבאה אי פעם לפגוש אותם, עד שהוא לא הצליח לעצום עין כל הלילה ואף יצא להמתין לנו מיד עם אור היום. בסופו של דבר, נחת המטוס שלנו בשעה 18:00 בערב, אבל היה לנו קלף מנצח ביד. ביום הקודם

תמימות יהודית טהורה.
ילד מהקהילה

עצרו אותנו בפפואה ניו גיני בעוון הטסת רחפן, אך איש הצבא שעצר אותנו התרכז בהמשך ואף הוקסם מאיתנו עד כדי כך, שהוא הציע להתקשר לחבר שלו ש"אחראי על הגבול", כדי שיתן לנו לחצות אותו למרות השעה המאוחרת. (היה נפלא לחוות את הפרוטקציה הזו, והקבוצה, בראשות אהרן שרון, סיפרה לנו שגם הם דאגו מהצד השני של הגבול, שייתנו לנו לעבור גם אחרי שעת סגירת הגבולות).

נסענו לעבר הגבול בחשכת הלילה הסמיכה, ככביש בעל נתיב בודד, כשעצי הג'ונגלים העבותים מקיפים אותנו מכל הכיוונים וגשרים צרים חוצים נהרות סואנים רבים, לכל אורך הדרך אל הגבול. יכולנו לשמוע את קולותיהם של מיליוני חרקים ומפעם לפעם גם את שאגותיהם של חיות הטרף - קקופוניה מושלמת של עולם הבריאה במיטבו. ואכן, כפי המתוכנן, הצבא היה ערוך להעביר אותנו את הגבול. החיילים לקחו מאיתנו את פרטי הדרכונים שלנו, הצטלמו איתנו וסימנו לנו לעבור. אבל כשהגענו לשער הגבול עצמו - מרחק של

כמה קילומטרים מעמדת הבידוק הצבאי - הוא היה נעול, ואף נפש חיה לא נראתה באופק. מעולם לא נתקלנו במעבר גבול שקט כל כך, ללא אף מחסום או מגדל פיקוח. מתברר ששוטרי המכס הם אלו שאחראים לפתיחת השער, וגם לאחר שכבר השגנו אותם במתחם ביתני המגורים שלהם, כל ניסיונות השכנוע שבעולם לא עזרו לנו לגרום להם לפתוח לנו את המעבר. נאלצנו להמתין עד לבוקר.

הטירה הפולנית

מאוזבוב, שבנו לוואמינו והתאכסנו במה שאי אפשר היה להגדיר כאכסניית נוער בעלת שני כוכבים, מוקדם בבוקר יצאנו שוב לעבר הגבול. עמדנו בשער פפואה ניו גיני, כשהשער בצד האינדונזי נפתח בשעה 08:00 בבוקר לפי שעון האינדונזי, ובשעה 09:00 לפי שעון פפואה ניו גיני! התחלנו לעצוד כחצי קילומטר ממדינת העולם השלישי - פפואה ניו גיני - לבית המכס האינדונזי

שבמדינת העולם השני, כשלתע עצרו לידינו מכוניות שבהן אינדונזים מקומיים, חבושים כיפות קטיפה שחורות וציציות מתנופפות. אחרי ברכת 'שלום' נרגשת חיבקו אותנו הגברים הללו בדמעות, כאילו היינו אחיהם האובדים. הזמן שעמד לרשותנו היה מוגבל מאוד, שכן הטיסה שלנו לעיר הברה ג'קרטה עמדה לצאת מאוחר יותר אחר-הצהריים, ולכן הם מיהרו לקחת אותנו לבית הכנסת שלהם, שנבנה בביתו הסמוך של אהרן.

מה שגילינו שם היה כל כך מפתיע ומרענן, עד שמצאנו את עצמנו מחליפים מבטים משתוממים: כאן, באי המרוחק שבאוקיינוס השקט, היה לה קבוצה שדבקה בתורה ובמצוות, ושונה כל כך מכל הקהילות האחרות שבהן ביקרנו במהלך השנים. בזמן שהרכב שלנו ירד מהכביש הראשי, ראינו אנשים עומדים עם דגלי ישראל בידיהם, שלט גדול המברך את 'המשלחת ממדינת ישראל' ואוהל שבתוכו ממתנינים כחמישים איש - שרים, רוקדים, קופצים ומתחבקים באושר. צילי 'ד' מלך, 'ד' מלך, 'ד' ימלך לעולם ועד' התחלפו ב'הנה מה טוב ומה

זהב של שבת

'ההר הכחול' אליו קיוו להגיע אבות אבותיו של אהרן, אינו המאפיין הגיאוגרפי החשוב היחיד באזור ג'אייפור (הולנדיה לשעבר) ומיקומו של בסיס צבאי אמריקאי ענק בשנות מלחמת העולם השנייה). באזור נמצא גם 'הר הזהב', כפשוטו - הר המכיל אוצרות של זהב ונחושת, שבו פועל גם 'מכרה גראסברג', מכרה הזהב הגדול ביותר בעולם ומכרה הנחושת השלישי בגודלו בעולם, שבו מועסקים רבים מבני הקהילה בהנדסה, בטכנאות ובתחומים מקצועיים נוספים. בעליו הראשיים של המכרה הם חברת המכרות האמריקאית 'פריפורט', והוא מייצר קרוב לחמישים טון זהב בשנה; למעלה מעשרים אחוז יותר מהמכרה השני לו בגודלו. ב'הר הזהב' האתגרים הטכנולוגיים וההנדסאים הכרוכים בעבודה בגובה רב כל כך - שבו הנשימה נעשית קשה, מעבר לקשיים שבמיקומו המרוחק של האתר - הם לא פשוטים. עם זאת, שפע הזהב הטמון בהר הזה הוא בלתי נתפס. בשל מיקומו בפסגות המרוחקות של רכס הרי סודימן, בגובה של 4,270 מטר מעל פני הים, רבים מבני הקהילה עובדים במכרה במשמרות של שבועיים רצופים, עם הפסקה בת שבועיים בין משמרת למשמרת. בעת שהותם באתר ניתנת להם אפילו האופציה לא לעבוד בשבת.

סידור מתורגם לשפה מקומית

בית הכנסת המקומי

נעים שבת אחים גם יחד', שעה שהם השחילו זרי פרחים סביב צווארנו והובילו אותנו אל מרכז המעגל. הגברים חבשו כיפות והנשים הנשואות כיסו את ראשיהן. אחת ההפתעות הגדולות של היום, הייתה המפגש עם המתורגמנית שלנו, צעירה חרדית ששמה גב' אלישבע ויריאטמדה. סבתו של אביה הייתה יהודייה, למרות שנישאה למוסלמי והצטרפה לדתו. אולם שלושה דורות מאוחר יותר היהדות קראה לה, וגב' אלישבע ביקשה ללמוד עוד על המסורת האבודה שלה. לאחר תהליך גיור קונסרבטיבי קולקטיבי, היא החליטה לשמור תורה ומצוות, כשלאחר מכן עברו היא ואחותה גיור כהלכה בבית הדין במלבורן, אוסטרליה.

גב' אלישבע נולדה באינדונזיה, גדלה בגרמניה – שם עבד אביה בשירות משרד התיירות – ואחר שבה לאינדונזיה כנערה בוגרת. העיר שבה היא גדלה, 'פונדוק גדה' – 'בית גדול' במשמעותו המילולית – נקראת כך על שם טירתו של יהודי פולני שהפך שם לצורף זהב עשיר בראשית המאה ה-19. גב' אלישבע התמחתה במקצוע האדריכלות, אך כבר אינה עוסקת בתחום, מכיוון שאף חברה אינה מוכנה לשחרר אותה מעבודה בשבתות ובמועדי ישראל. משום כך, היא עובדת כיום בג'קרטה כנציגת ארגוני הכשרות השונים, כדוגמת 'עד הכשרות באוסטרליה' ו'סינגפור כשר'. ומכיוון שהיא שולטת היטב באינדונזית, באנגלית ובגרמנית

(וכעת לומדת גם עברית) היא מתבקשת לעיתים קרובות לשמש כמתורגמנית ודוברת הקהילה.

גן עדן בקצה העולם

בעוד שידוע על יהודים שהגיעו לאזור זה של העולם כבר במאה ה-15, בהמשך לא נשארו אלא שרידים בודדים לחיי היהדות ולמורשתה. יהודים עשו את דרכם מזרחה בתקופתו של קולומבוס ושנות הנדודים, כשמטרתם הייתה בעיקר מציאת מסלול קצר יותר אל איי התבלינים, שגם כיום מהווים את מקור ההכנסה הראשי של אינדונזיה. בשנת רע"ב (1512) ביקשו הפורטוגזים להשיג שליטה בלעדית על איים אלו, שבהם גידלו אגוז

כששאלנו על מנהגים יוצאי דופן שנהגו אמו או סבתו, סיפר אהרן שהיה להם שיר ערש שנהגו לשיר להם בינקותם, שכלל את המילים: "היינו פעם שנים-עשר אחים, אך עשרה מהם נעדרים היום". בגיל מסוים נהגו הילדים לערוך טקס מעניין של בניית סירה, שאותה היו מוציאים אל האגם כדי להזכיר את שורשיהם ולבטא את תקוותם לשוב אל עמם

עקבות יהודיים בסוף העולם. בניין הקהילה

מוסקט, גרגרי פלפל וציפורן. אולי יהיה קשה לנו להבין היום את המשמעות העצומה שהייתה לאותם צמחי תיבול ביחס להיסטוריה העולמית, אך חשוב שנדע כי מלחמות שלמות פרצו בגללם וכל הסחר העולמי נשלט על ידם.

כשהחברה הגרמנית במזרח הודו העבירה אליה את השליטה על אותם איים, נפתח הפתח עבור יהודי גרמניה לעבור למקום שהיווה עבורם הזדמנות של ממש. ארצות השפלה – כמו הולנד ושכנותיה – כבר פתחו את שעריהן בפני היהודים הנמלטים מאימת האינקוויזיציה, ובמסעותיהם אלו חברו אליהם יהודים מבודד ומעיר הנמל עֶרֶן שבדרום תימן, שחיפשו אף הם אפיקי פרנסה חדשים וקורצים יותר.

בשנות החמישים של המאה ה-19, תיאר תלמיד חכם ירושלמי וחוקר בשם ר' יעקב ספיר את ביקורו בבאטביה – כפי שכונתה אז העיר ג'קרטה – ואת המפגש עם יהודים שסיפרו לו על קהילות יהודיות קטנות ברחבי אינדונזיה. הוא ביקש מהקהילה היהודית בגרמניה לשלוח לשם רב שינהיג אותם בדרך התורה. הקהילה המשיכה לגדול ועד מלחמת העולם השנייה היא כבר מנתה כאלפיים איש באיי אינדונזיה הגרמניים.

בשלב מסוים היפנים כבשו את האיים, בשל כך היה מצבם של יהודי הקהילות גרוע – חלקם אף נפטרו ממחנות מעצר – ורובם עזבו את המקום עם תום המלחמה. הקהילה הידלדלה מאוד, ובית הכנסת האחרון שנותר לפליטה, בסורבֶּיה, נהרס עד היסוד בידי המוסלמים בשנת תשע"ג (2013), למרות שהוא היה כלול ברשימה הממשלתית למבנים המיועדים לשימור. נותרו עדיין במדינה גם כמה בתי קברות יהודיים שלא נפגעו. לאחרונה, החל לפעול בית כנסת קטן, 'שער השמים', בעיר טונדאנו שבאי סולאוסי (סליבס לשעבר).

גורמים שונים תרמו להתבוללותם הכמעט מלאה של היהודים הבודדים שנותרו באי. כל אינדוניזי מעל גיל 17 חייב לשאת תעודה ממשלתית המכונה KIP (קארטו טאנדה פנדודוק), שבה רשומה השתייכותו הדתית של נושא התעודה. היהדות אינה אופציה מוכרת, ולכן רוב היהודים נרשמים כנוצרים. בשנת תשע"ג (2013) התיר משרד הדתות האינדוניזי לאזרחים שאינם משתייכים לאחת משש הדתות המוכרות במדינה להשאיר את השורה הזו בתעודה ריקה, אך הפחד ממשכית תשומת לב בלתי רצויה, גרמה לרוב האזרחים להמשיך ולהירשם כבני אחת משש הדתות המוכרות. בנוסף, במהלך השנים הם אף אימצו לעצמם שמות אינדוניזיים. כיום חיים באינדונזיה כמאה צאצאים למשפחות יהודיות, המתגוררים ברובם בג'קרטה. גב' אלישבע היא אחת מהם. לפני כשמונה שנים היא חשה משיכה עזה אל היהדות והיא החלה ללמוד על אודותיה בכוחות עצמה. בשנת תשע"ב (2012) היא החלה לכתוב עלון תקופתי בנושא היהדות. כיום מנויים על העלון שלה כאלף אינדוניזים מתוך המדינה ומכל רחבי העולם, המפנים עורף לעבודת האילים ומקבלים על עצמם את שבע מצוות בני נת.

חיים במחתרת

המנויים על העלון של גב' אלישבע רואים בה סמכות דתית לנושא היהדות, והם מזמינים אותה

להרצות וללמד אותם עוד על הדת היהודית. אחת הקבוצות הללו הייתה קהילתו של אהרן שרון. הסיפור המדהים שלהם מתחיל עוד מימי האינ-קוויזיציה – וחלקים רבים ממנו נותרו צפונים עד היום הזה.

אהרן קם לדבר, ובעזרת התרגום של גב' אלישבע סיפר לנו על משפחתו שהייתה מצאצאי האנוסים, שנאלצו להימלט מאימת האינקוויזיציה. פה ושם נראו דמועות גולשות במרד לחייו, בזמן שהוא המשיך וגולל את סיפורו, מתאר כיצד כפו על משפחתו לוותר על מנהגיה העתיקים. לדבריו, משפחתו הגיעה לפרו שבדרום-אמריקה לפני דורות רבים. כשהגיעו הספרדים לפרו, לפני ארבע-מאות שמונים שנה, הם נאלצו לברוח שוב. פרו היא מדינה השוכנת לחופה המערבי של אמריקה הדרומית, כך שכיוון מנוסתם היה אל האוקיינוס השקט, בדרך לאסיה. אבות השבט אספו אז כמה גברים צעירים וחסונים, ביניהם אחד מאבות-אבותיו של אהרן, והם הורדו לסירות כדי שלפחות הם ישרדו. הם הצטוו לנסוע עד שיגיעו ליבשת 'ההר הכחול'.

אחרי שנתיים של נדודים הם הגיעו לבסוף לפפואה, לאחר שהות קצרה ביפן. אהרן הצביע לעבר הר שלעינינו נראה היה כמו סלע ענק בגוון כחלחל, שלהשערתם הוא 'ההר הכחול' שאמור היה לאותת לאבותיהם על הגעתם לחוף מבטחים. המעניין הוא, שלסיפור הזה היה המשך בשנת

עולם של בריאה מושלמת. למעלה: בצילום עם ילדי הקהילה למטה: בן הקהילה המקומית עם עוף מצוי

השמונים של המאה ה-19, כשהגיעו מיסיונרים למקום, שרפו את בתי הכנסיות שלהם, לקחו מהם את ספר התורה היחיד שהיה ברשותם ואסרו עליהם לשמור שבת ביום השביעי, כמו גם מנהגים יהודיים אחרים שעדיין נשמרו בידם.

בשנת תשכ"ט (1969) דרשה ממשלת פפואה בצד האינדוניזי של האי מהיהודים, שיבחרו לאיזו דת הם משתייכים, והם בחרו בנצרות, לאחר שהדת היהודית לא הופיעה ברשימת האופציות המאושרות. אהרן טוען שהם מעולם לא חשו בנוח עם הנצרות והיהדות קראה לו לשוב אל חיקה. אמו ביקשה ממנו כל השנים שימול את עצמו, וכן את בניו אחריו.

אהרן שרון הסביר לנו שכל מבוקשם של חברי קהילתו בג'אפור מאיננו, היא רק שנלמד אותם תורה. שוחחנו על אודות נושאים רבים, ביניהם על קריאת שמע ועל עיקרי האמונה היהודית. עסקנו בהלכות כשרות, שבת, בניין בית הכנסת ותפילה. הם התחננו בפנינו שנדאג להם לשחיטה כשרה, וכך נאספו והובאו למקום כמה תרנגולות ששחטנו עבורם. השארנו בידיהם גם כמה ספרי קודש, ביניהם סט חומשים בתרגום לאנגלית עם פירוש רש"י, נתנו להם את מלאי היינות הכשרים שנותרו בידינו וסיפרנו להם על העניין שאנו מגלים בקבוצות כמותם הפזורות ברחבי העולם. אבל בעיקר – חיזקנו ועודדנו אותם להמשיך בדרכם הרוחנית.

המתינו שעות ארוכות למשלחת היהודית. בני הקהילה בקבלת פני האורחים

כל חפץ יהודי מקבל משמעות רבה. כלי קודש באינדונזיה

קיבלו מאיתנו מלאי יינות כשרים. ארי וארי במסע

המשלחת היהודית הראשונה באינדונזיה. קבלת הפנים

נסענו לעבר הגבול בחשכת הלילה הסמיכה, בכביש בעל נתיב בודד, כשעצי הג'ונגלים העבותים מקיפים אותנו מכל הכיוונים וגשרים צרים חוצים נהרות סואנים רבים, לכל אורך הדרך אל הגבול. יכולנו לשמוע את קולותיהם של מיליוני חרקים ומפעם לפעם גם את שאגותיהם של חיות הטרף - קקופוניה מושלמת של עולם הבריאה

הצעיר, רוצים ללמוד ושואפים לקיים את מצוות התורה, וללא ספק מבקשים להתגייר על פי ההלכה בלבד. הם אוהבים לצטט את הפסוק בישעיה (מ"ג, ו'): "אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי, הביאי בני מרחוק ובנותיי מקצה הארץ", כפסוק שמדבר בדיוק עליהם. הם רואים בבואו של הרב זינגר אות לכך שתפילותיהם נענו סוף סוף. גם בביקור שלנו, שסוקר בעיתון המקומי ביום המחרת, הם רואים המשך לתהליך ההיסטורי הזה. ■

כמה פמוטים ושתי קופסאות של מצות. התרגשנו במיוחד מההקפדה שלהם, ממסירות הנפש, מהצמיחה לידע ומהתקווה לעתיד. אחד החברים, שדובר קצת אנגלית, שפה שהוריו אינם מכירים, סיפר לנו ששמו הוא אלישע, והוא שואף להיות רב. אז כאן השאלה שלנו: כיצד נוכל לעזור לקהילה בג'אפור? נכון, הם אינם יהודים על פי ההלכה, אך בניגוד לקהילות רבות אחרות שפגשונו, הם קבוצה קטנה ומלוכדת, למעשה כמו משפחה אחת גדולה שמנהיג נלהב עומד בראשה. ומה שחשוב יותר, כל חברי הקהילה, כולל בני הדור

להזכיר את שורשיהם ולבטא את תקוותם לשוב אל עמם.

נידחים בקצה השמים

היינו שקועים לגמרי בסיפורו של אהרן, כשהודיעה לנו גב' אלישבע כי היא נאלצת לצאת לחצי שעה. "אתם מבינים", היא הסבירה, "הבאנו איתנו מטבח כשר נייד, כיריים, סירים ועוד, ואני הולכת להכין לכם ארוחת ערב אינדונזית מסורתית של דגים ואורז". אחרי שלא אכלנו ארוחה מסודרת מזה קרוב לשבועיים, שמחנו לשמע הודעתה. בינתיים, נכנסנו לבית הכנסת של אהרן לתפילת מנחה.

לבני קהילתו של אהרן - שאינם נחשבים ליהודים על פי ההלכה - יש בית כנסת הצמוד לביתו, אשר בו מתקיימות שלוש תפילות ביום. היה ניכר כי בקיאים הם בתפילות ובמה ומתי שהציבור אמור לענות אחר החזן. הייתה זו חוויה עבורנו להתפלל שם תפילת מנחה.

מדובר בבית כנסת ראוי לשמו מכל בחינה שהיא, למרות שארון הקודש מכיל חומש במקום ספר תורה. הם תרגמו את סידורי התפילה שלהם לאינדונזית בכוחות עצמם. כמו ברבות מהקהילות מהסוג הזה, כל חפץ בעל קשר יהודי מקבל חשיבות רבה, וחפצים אלו מוצגים לראווה בארון בוויטרינה בקדמת בית הכנסת - בה ניתן למצוא

בחרדת כבוד הוא אמר שהם מעולם לא השתמשו בשמם הפרטי, אלא כינו את המנהיגים בתואר כבוד. נדהמנו כשהוא סיפר לנו: "תמיד קראנו לזקני השבט 'מלמדים'". המילה הזו אינה קיימת בשפת המקום, ומה שבעינינו היה מושג שמשמעות המילה בעברית היא 'מורים' - הם פשוט העבירו את הכינוי הזה מדור לדור, מאב לבנו

היה ליצור קשר איתם, שכן הם נפרדו ועברו לאזור אחר בפפואה, שקשה להגיע אליו דרך היבשה. בדומה להם, חלק ממשפחות השבט מתייחס אל בורא העולם בתואר 'השם', בלי לדעת מדוע. ביקשנו למצוא עוד קשרים יהודיים אל העבר. כששאלנו על מנהיגים יוצאי דופן שנהגו אמו או סבתו, סיפר אהרן שהיה להם שיר ערש שנהגו לשיר להם בינקותם, שכלל את המילים: "היינו פעם שנים-עשר אחים, אך עשרה מהם נעדרים היום". בגיל מסוים נהגו הילדים לערוך טקס מעניין של בניית סירה, שאותה היו מוציאים אל האגם כדי

אהרן נמנה על צאצאי ה'מלמדים'. בני דודי, צאצאיהם האחרים של אותם מנהיגים, משתמשים עדיין בתואר זה כשם משפחתם עד היום. המעניין הוא, שכששינתה משפחתו של אהרן את שמה לשם היפני הנדיר 'הוקוקוקו', התפצלה חלק מהמשפחה, בטענה שהם לא מוכנים להיות קשורים בשום צורה ואופן לשינוי כלשהו מהמסורת המקובלת במשפחתם - הם רצו להמשיך ולהיקרא בשם אבותיהם, ואימצו את התואר 'מלמדים' כשם משפחתם. ייתכן מאוד שחבורת ה'מלמדים' ממשיכה לקיים מנהגים יהודיים נוספים, אך קשה

עידן המלמדים

כשאנו פוגשים קבוצה הטוענת לשורשים יהודיים או קשר היסטורי לעם היהודי, אנחנו תמיד מנסים לחקור אותם בזהירות, כדי לוודא שאכן יש עקבות יהודיים שעשויים להעיד על קשר היסטורי. לפעמים זוהי מסורת משפחתית, כמו הדלקת נרות בימי שישי. מנהג שכזה אחר הוא טאטוא הלכלוך לכיוון מרכז החדר במקום לכיוון הפתח, כדי לא לבזות את המזווה שאמורה להיות שם. יש מנהגים רבים אחרים שהיו נוהגים אצל צאצאי האנוסים ואשר מעידים על קשר נסתור עם היהדות. בשלב מסוים ביקשנו לשמוע את הסיפור שלהם, וגב' אלישבע החלה לתרגם.

על פי המסורת במשפחתו של אהרן, שם המשפחה בתקופת מגוריהם בפרו היה 'קארמן'. שאלנו עוד על אודות אבות-אבותיו, ואם ידוע לו שם פרטי כלשהו של אחד מהם. תשובתו הייתה אולי הרמז הכי חזק על מהימנות הסיפור שלהם. בחרדת כבוד הוא אמר שהם מעולם לא השתמשו בשמם הפרטי, אלא כינו את המנהיגים הללו בתואר כבוד. נדהמנו כשהוא סיפר לנו: "תמיד קראנו לזקני השבט 'מלמדים'". המילה הזו אינה קיימת בשפת המקום, ומה שבעינינו היה משמעותי עוד יותר, שלא היה להם כל מושג שמשמעות המילה בעברית היא 'מורים' - הם פשוט העבירו את הכינוי הזה מדור לדור, מאב לבנו.